Народныя песні. Каляндарна-абрадавыя песні

Урок беларускай літаратуры ў 6 класе

С. У. Лабачэўская,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
СШ № 3 г. Ашмяны,

Мэта і задачы ўрока: паглыбіць веды вучняў пра народную каляндарна-абрадавую паэзію; пашырыць уяўленне вучняў пра змест беларускіх народных песень, іх паэтыку і сродкі мастацкага выяўлення; далучыць вучняў да набыткаў айчыннай музычнай культуры і выяўленчага мастацтва, стварыць пэўны эмацыянальны настрой на ўроку, узбагаціць духоўны свет вучняў.

Тып урока: вывучэнне новага матэрыялу з выкарыстаннем міжпрадметных сувязей.

Абсталяванне: на дошцы — афарызмы пра песні; рэпрадукцыя карціны Віктара Барабанцава “На Купалле”; фотаздымкі беларускіх музычных калектываў; раздатачны матэрыял (карткі з заданнямі); мультымедыйная прэзентацыя “Каляндарна-абрадавыя песні”; мультымедыйная дошка; сэрвіс Learning Appsсайт (https://learningapps.org/); Адзіны інфармацыйна-адукацыйны рэсурс (https://eior.by).

Эпіграф:

Песня народа —
гэта сапраўдная чалавечая душа.
Рыгор Шырма,
беларускі дырыжор, кампазітар

Ход урока

I. Эмацыянальна-арганізацыйны этап.

Уступнае слова настаўніка.

- Паразважайце над эпіграфам урока.

Інфармацыя пра беларускага кампазітара, дырыжора Рыгора Шырму. Выступленне падрыхтаванага вучня.

*Вучань.*Рыгор Раманавіч Шырма (псеўданімы: Рыгор Баравы; Вучыцель). 1892-1978 гады жыцця. Беларускі харавы дырыжор, кампазітар, педагог, фалькларыст, грамадскі дзеяч, публіцыст, літаратуразнавец. Мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР, лаўрэат Дзяржаўных прэмій БССР за канцэртна-выканаўчую дзейнасць і за «Беларускія народныя песні ў апрацоўках для хору», народны артыст БССР і СССР, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР. Сабраў больш за 2 тысячы беларускіх народных песень.

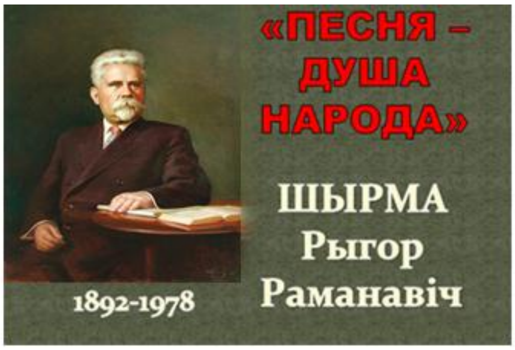

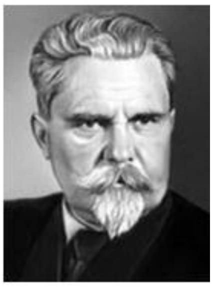

Беларускі харавы дырыжор, кампазітар, педагог, музыказнаўца-фалькларыст. Народны артыст СССР

Настаўнік. У сваіх скарбах беларуская народная песня захавала шмат мудрасці, трывогі і радасці, святла і горычы, шчырай любові і праўды. Шмат пра песню гаварылі нашы продкі ў прыказках і прымаўках.

Заданне ў парах. Злучыце часткі прыказак у адно цэлае. Растлумачце прыказкі (Дадатак).

1.Без песні — хоць трэсні.

2.Дай мазі ў кола, а ў працы — песні вясёлай.

3.Калі не спявалі, то і не весяліліся.

4.На ўсё свае песні: на вяселлі вясельныя, а на хрысцінах — хрысцінныя.

5.Раз не было песень, то не было і вяселля.

6.Песня і ў радасці, і ў горы дапаможа.

Праверка: 1Г, 2Е, 3Б, 4А, 5В, 6Д.

II. Мэтавызначэнне ўрока.

Настаўнік. Сапраўды, у сваіх скарбах беларуская народная песня, як і ў прыказках, ды і ва ўсім фальклоры, захавала шмат мудрасці, трывогі і радасці, святла і горычы, шчырай любові і праўды. Мы сёння працягваем вывучаць тэму “Народныя песні” і паглыбім веды пра групы народных песень. Пазнаёмімся з народнымі песнямі, іх зместам, структурай.

III. Аперацыйна-пазнавальны этап.

Работа па тэорыі літаратуры.

Мэта: узнаўленне ведаў з мінулага ўрока “Народныя песні, іх групы і песні”.

1. Што называецца песняй?
2. На якія групы падзяляюцца народныя песні?
3. Растлумачце назву каляндарна-абрадавай групы песень. (Згодна каляндарнаму цыклу і народнаму святу).

Індывідуальныя заданні на камп’ютары “Народныя песні” (https://learningapps.org/13580555), “Беларускія народныя песні” (https://learningapps.org/2711551), “Народныя святы” (https://learningapps.org/21826469).

Заданне. Па малюнку назавіце свята, від песні і каляндарны цыкл. Запішыце наступную схему ў сшытку (схема на мультымедыйнай дошцы).

Задача задання: узнавіць веды па тэме “Народныя песні. Святы”, абагуліць веды.

Свята	Від песні	Каляндарны цыкл
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Пасля адказаў вучняў выводзіцца слайд з правільнымі адказамі.

КАЛЯДЫ

МАСЛЕНІЦА

Гуканне вясны

Вялікдзень

КУПАЛЛЕ

Дадатковае заданне на ўзнаўленне атрыманых на папярэднім уроку ведаў. Назавіце 3 галоўныя асаблівасці (абрады) святкавання … (Каляд, Масленіцы, Гукання вясны, Вялікадня Купалля).

Работа з народнымі песнямі.

Задачы задання: удасканаліць уменні выразнага чытання; вызначыць змест і асаблівасці структуры песні, лексікі, ужывання мастацкіх сродкаў выразнасці. (На дошцы – ключавыя пытанні: Якая народная песня? Будова? Лексіка? Мастацкія сродкі выразнасці?)

Выразнае чытанне народнай песні “Прыехала Каляда на белым кані…” (ля дошкі).

Абмеркаванне песні.

1. Вызначэнне свята, віда песні, каляндарны цыкл. (Каляды, калядная песня – калядкі, зімовы цыкл.)
2. Хто такая Каляда? (Багіня зімовага сонца, а таксама дабрабыту і багацця.)
3. У якім вобразе паўстае Каляда? (Сталая добрая жанчына ў прыгожым кажушку на белым кані.)
4. Паразважайце, якімі рысамі чалавечага характару магла быць надзелена Каляда? (Добразычлівасцю, шчырасцю.)
5. Якімі сродкам выразнасці апісвае народ Каляду? (Параўнанне: “конічак – ясен месячык”, “дружачка – ясна зорачка”, “пужачка – ясна звёздачка”, “вазочак – тоўсты лядок”, “кажушок – белы сняжок”; адухаўленне – “прыехала Каляда”.)
6. У якой форме ўжыты назоўнікі ў песні? (У памяншальна-ласкальнай.) Чаму? (Ажыўляюць песню, надаюць меладычнасць, пяшчотнасць.)

Індывідуальнае заданне на камп’ютары “Складзі калядку” (https://learningapps.org/1295275).

Міжпрадметныя сувязі: літаратура і музыка.

Мэта: далучыць вучняў да набыткаў айчыннай музычнай культуры, сфарміраваць у вучняў навуковы светапогляд, стварыць пэўны эмацыянальны настрой на ўроку.

Настаўнік. Памятаем, што песня – гэта не толькі вершаваны твор, але і музычны. Многія народныя песні перапяваліся рознымі артыстамі, гуртамі, ансамблямі. Зразумела, гэта робіцца ў інструментальнай апрацоўцы, у сучаснай аранжыроўцы. Самы вядомы беларускі ансамбль, які спяваў і спявае народныя песні, – гэта ансамбль “Песняры”.

Інфармацыя пра ансамбль “Песняры”. Выступленне падрыхтаванага вучня.

Вучань. «Песняры» – беларускі вакальна-інструментальны ансамбль пад кіраўніцтвам народнага артыста СССР Уладзіміра Мулявіна (1941-2003).

Заснаваны ансамбль у Мінску ў 1969 годзе. Таму атрымаў славу яшчэ ў часы СССР. Самыя вядомыя песні – «Касіў Ясь канюшыну», «Белавежская пушча». У аснове стылю «Песняроў» ляжыць беларускі фальклор. Народныя песні і песні на вершы беларускіх паэтаў апрацоўваюцца інструментальна і на сучасны эстрадны стыль. Ансамбль атрымліваў шматлікія музычныя ўзнагароды. Састаў ансамбля неаднарозова змяняўся.

«Песняры» - беларускі вакальна-інструментальны ансамбль пад кіраўніцтвам народнага артыста СССР Уладзіміра Мулявіна (1941-2003). Заснаваны ансамбль у Мінску ў 1969 годзе. Таму атрымаў славу яшчэ ў часы СССР. Самыя вядомыя песні – «Касіў Ясь канюшыну», «Белавежская пушча». У аснове стылю «Песняроў» ляжыць беларускі фальклор. Народныя песні і песні на вершы беларускіх паэтаў апрацоўваюцца інструментальна і на сучасны эстрадны стыль. Ансамбль атрымліваў шматлікія музычныя ўзнагароды. Састаў ансамбля неаднарозова змяняўся.

Праслухванне народнай песні "Каляда" ў выкананні беларускага ансамбля "Песняры" (1982г.) (https://www.youtube.com/watch?v=hRVqm3A5n7A).

1. Падзяліцеся сваімі ўражаннямі ад праслуханай песні.
2. Якія цікавыя музычныя і інструментальныя моманты пачулі?
3. Ці перададзены святочны настрой у песні? Якімі сродкамі?

Выразнае чытанне народнай песні "Благаславі, маці, вясну заклікаці…".(ля дошкі).

Абмеркаванне песні.

1. У час якога свята спяваў народ такую песню? (Гуканне вясны.)
2. Як называюцца песні для свята Гуканне вясны? (Вяснянкі.)
3. На што спадзяецца народ, заклікаючы вясну? (На добры будучы ўраджай – "На буйнае жыта…".)
4. У якім вобразе ўвасоблена Вясна? (Маладая дзяўчына-прыгажуня.)

5. Якія выяўленчыя сродкі выразнасці дапамагаюць стварыць вобраз вясны? (Эпітэты: “вясна-краса”, “буйнае жыта”; метафары: “адамкнуць зямліцу”, “выпусціць травіцу”, памяншальна-ласкальныя словы: зямліца, травіца.)

6. Для народных песень характэрны паўторы. Паспрабуйце прачытаць песню, апусціўшы паўторы. Што змянілася ў творы? Як думаеце, якая мэта ўжывання такога прыёму? (Надання меладычнасці, мілагучнасці, узмацнення дзеяння.)

7. Якую яшчэ цікавую фанетычную асаблівасць вы заўважылі ў песні? (Гук “У-у-у”.) Як вы разумееце гэту асаблівасць? (Узмацненне закліку вясны.)

<u>Міжпрадметныя сувязі: літаратура і музыка.</u>

1. Якой вы ўяўляеце мелодыю для такой песні-вяснянкі?

2. Давайце праверым вашы “прадказанні”.

Праслухванне народнай песні “Благаславі, маці, вясну заклікаці…” ў выкананні маладога беларускага гурта “Бан-Жвірба” (*https://www.youtube.com/watch?v=UIA2WSvovwc*).

Інфармацыя пра гурт «Бан-Жвірба». Выступленне папярэдне падрыхтаванага вучня.

Вучань. «Бан-Жвірба” – заснаваны ў 1999 годзе ў Гомелі беларускі музычны гурт этна-року. Аснова песень – народныя песні з уплывам сучаснай альтэрнатыўнай (вольнай, нястрогай) музыкі.

«Бан-Жвірба» — беларускі музычны гурт этна-року з Гомелю, заснаваны ў 1999. Аснова песень – народныя песні з уплывам сучаснай альтэрнатыўнай (вольнай, нястрогай) музыкі.

1. У чым, на вашу думку, альтэрнатыўнасць, незвычайнасць такога выканання песні?

Міжпрадметныя сувязі: літаратура і музыка.

Праслухванне народнай песні-вяснянкі ў традыцыйным ансамблевым выкананні (https://www.youtube.com/watch?v=T_zJNeqpWsw).

1. Які варыянт вам больш даспадобы? Чаму? У чыім выкананні (гурта ці ансамбля) перадаецца народнасць свята?

Выразнае чытанне песні "А на Купалу рана сонца іграла…".(ля дошкі).

Абмеркаванне песні.

1. Вызначэнне свята, віда песні, калындарны цыкл. (Купалле, купальская песня, летні цыкл.)

2. З якой мэтай выконвалася песня:

а) цікава правесці вольны час;

б) засцерагчы ўраджай напярэдадні яго збору;

в) знайсці суджанага.

Аргументуйце свой адказ радкамі з песні. ("На хлябы-ўраджаі..".)

3. Растлумачце выраз "сонца іграла". (Ярка свяціла, пераліваласяся.) Які гэта будзе мастацкі сродак? (Увасабленне.)

*Слова настаўніка.*Паводле народнага павер'я, Сонца ў купальскую раніцу едзе да Месяца на трох конях, танцуе на калясніцы, з якой сыплюцца промні і іскры. Калі глядзіш на сонца, то здаецца, яно пераліваецца, іграе.)

4. Якія яшчэ вобразы паўсталі з песні? (Купала-гаспадыня, прырода, дзяўчаты.)

Міжпрадметныя сувязі: літаратура і жывапіс.

Мэта: далучыць вучняў да набыткаў айчыннага выяўленчага мастацтва, сфарміраваць у вучняў навуковы светапогляд, стварыць пэўны эмацыянальны настрой на ўроку.

Знаёмства з рэпрадукцыяй карціны Віктара Барабанцава "На Купалле".

Віктар Барабанцаў. На Купалле

Абмеркаванне рэпрадукцыі карціны.

- Апішыце карціну: на пярэднім плане, на заднім плане, цэнтральнае месца;

- На якія традыцыі святкавання Купалля звяртае ўвагу жывапісец?

- Якім настроем прасякнута карціна? Якія вобразы і дэталі дапамагаюць ствараць такое настраёвае ўражанне?

- Што "чытаецца" на тварах моладзі?

- Якую колеравую палітру выкарыстоўвае мастак? Чаму такія фарбы?

- Ці атрымалася жывапісцу поўнасцю перадаць абраддавасць святкавання Купалля?

- Якую б вы як мастакі далі ацэнку гэтаму сюжэту і мастацкаму выражэнню?

IV. Кантрольна-ацэначны этап.

Задача задання. Праверка атрыманых ведаў па тэме "Народныя песні. Каляндарна-абрадавыя песні": іх змест, структура, мастацкае выяўленне.

Самастойная тэставая работа (з выкарыстаннем Адзінага інфармацыйна-адукацыйнага рэсурсу *https://eior.by/catalog_lecture/6-klass/bellit/16.php*, *https://eior.by/catalog_lecture/6-klass/bellit/17.php*).

1. Што такое песня?

○ вершаваны твор для выканання голасам;

○ невялікі па аб`ёме твор, напісаны вершаванай мовай;

◉ вершаваны і музычны твор для выканання голасам (спяванне);

○ трапнае народнае выслоўе, часцей з павучальным зместам, якое дае вобразную ацэнку чалавечым паводзінам, учынкам, якасцям.

2. Беларуская народная песня – гэта…

○ песня, створаная чалавекам у званні народнага паэта Беларусі;

○ песня, якая вылілася з сэрца і вуснаў усяго беларускага народа і перадавалася з пакалення ў пакаленне;

○ песня, якая стала вельмі папулярнай і яе ведаюць усе людзі нашай краіны.

3. На якія віды падзяляюцца абрадавыя песні?

☐ каляндарна-абрадавыя;

☐ літаратурныя;

☐ сямейна-абрадавыя;

☐ пазаабрадавыя.

4. Калі святкуюць Каляды?

○ з 25 снежня па 07 студзеня;

○ з 24 снежня па 06 студзеня;

○ з 31 снежня па 19 студзеня;

○ з 24 снежня па 14 студзеня.

5. Які вядомы беларускі ансамбль выконвае песню "Вы, калядачкі, бліны-ладачкі..."?

○ "Сябры";

○ "Зорачка";

◉ "Песняры";

○ "Палац".

6. Песню "Благаслаўі, маці, вясну заклікаці..." выконвалі падчас абраду:

◉ Гукання вясны;

- ○ Купалля;
- ○ Каляд;
- ○ вяселля.

7. Песня "Благаславі, маці, вясну заклікаці..." выконвалася з мэтай:

- ○ цікава правесці вольны час;
- ○ засцерагчы ўраджай напярэдадні збору;
- ◉ наблізіць вясну;
- ○ знайсці суджанага.

8. Песню "А на Купалу рана сонца іграла..." выконвалі падчас:

- ○ Гукання вясны;
- ○ Купалля;
- ○ Каляд;
- ○ вяселля.

9. Песня "А на Купалу рана сонца іграла..." выконвалася з мэтай:

- ○ цікава правесці вольны час;
- ◉ засцерагчы ўраджай напярэдадні збору;
- ○ прыблізіць вясну;
- ○ знайсці суджанага.

10. У песні "А на Купалу рана сонца іграла..." сустракаюцца наступныя вобразныя сродкі:

- ☐ эпітэт;
- ☐ метафара;
- ☐ памяншальна-ласкальныя словы;
- ☐ паўторы.

Здача тэставых работ настаўніку.

Адказы: 1) 3; 2) 2; 3) 1,3,4; 4) 2; 5) 3; 6) 1; 7) 3; 8) 2; 9) 2; 10) 1,2,4.

V. Рэфлексійна-ацэначны этап.

Падагульняючае слова настаўніка. Няхай сустрэча з народнай песняй абавязкова выклікае ў вас любоў да ўсёй народнай спадчыны і пакіне след у вашай душы.

Выстаўленне і каменціраванне адзнак.

VI. Дамашняе заданне.

Рознаўзроўневыя заданні.

1 узровень. С.72-74, выразнае чытанне песень, адказаць на пытанні.

2 узровень. Паведамленні "Народныя традыцыі святкавання вяселля і хрэсьбін".

3 узровень. Вуснае выказванне "Беларускія народныя песні – гэта скарбонка мудрасці, трывогі, радасці, святла і горычы, шчырай любові і праўды" (на аснове прачытаных песень).

Дадатак. Раздатачны матэрыял.

Заданне. Суаднесці часткі прыказкі ў адно цэлае.

1. Без песні —	А. на вяселлі вясельныя, а на хрысцінах – хрысцінныя.
2. Дай мазі ў кола,	Б. то і не весяліліся.
3. Калі не спявалі,	В. то не было і вяселля.
4. На ўсё свае песні:	Г. хоць трэсні.
5. Раз не было песень,	Д. і ў горы дапаможа.
6. Песня і ў радасці,	Е. а ў працы — песні вясёлай.

Адказ: ____